

RAPPORT 2012:35

TYRESÖ KYRKA

Antikvarisk medverkan vid markarbeten på Tyresö kyrkogård,
Tyresö socken, Tyresö kommun, Södermanland.

Albin Uller

Tyresö kyrka

Antikvarisk medverkan vid markarbeten på Tyresö kyrkogård,
Tyresö socken, Tyresö kommun, Södermanland.

Rapport 2012:35

Albin Uller

Rapporten finns i PDF-format på adressen
www.stockholmslansmuseum.se

© Stockholms läns museum
Produktion: Stockholms läns museum
Foto: Albin Uller
Omslagsbild: Bildnr Lp 201201024, 201201032, 201201034
Redaktionell bearbetning: Göran Werthwein
Allmänt kartmaterial: Lantmäteriverket. Medgivande 97.0133
Nacka 2013

Innehåll

Administrativa uppgifter	6
Sammanfattning av utförda åtgärder	7
Byggnadshistorik med relevans för ärendet	7
Utförda åtgärder	7
Avvikelser från arbetshandlingar	15
Iakttagelser under arbetet	15
Kulturhistorisk bedömning	16
Övriga handlingar med relevans för ärendet	16

Administrativa uppgifter

Objekt:	Tyresö kyrka
Socken:	Tyresö
Kommun:	Tyresö
Landskap:	Södermanland
Arbetshandlingar:	AIX Arkitekter AB
Länsstyrelsens beslut:	dnr 433-28974-2011
Byggherre/beställare:	Tyresö församling
Entreprenör:	Byggnadshyttan på Gotland
Antikvarisk medverkan:	Stockholms läns museum genom Albin Uller
Byggnadstid:	2012-06 – 2012-11
Antikvarisk slutbesiktning:	2012-11-22

Sammanfattning av utförda åtgärder

Markbehandlingen runt kyrkan bestod tidigare av ett flertal material med grusade ytor som belagts med olika typer av betongstenar. Betongstenarna har nu bytts till mönsterlagd smågatsten med linjeskift av storgatsten. Även större delar av grusgångarna har tagits i anspråk för den nya beläggningsen.

Markavvattningen närmast kyrkan har setts över genom att nya markavloppsrör har grävts ner för att leda bort mark- och takvatten. I samband med detta har även kyrkans fasadbelysning bytts ut och nya ledningar för detta har dragits.

Byggnadshistorik med relevans för ärendet

1633 bildade Tyresö med omnejd egen socken. Vid första sockenstämman konstaterades att det fanns ett stort behov av en egen begravningsplats. Inte långt senare skänkte Gabriel Oxenstierna mark till en ny kyrkogård och den kyrka som han lät bygga på egen bekostnad. Kyrkan skulle tjäna som slotts- och gravkyrka för ägarna till slottet, men också som församlingskyrka. Församlingsborna stödde bygget med arbetsinsatser. Samarbetet synliggjordes i bogårdsmuren från 1646, där man har murat nischer med gårdarnas namn inristade.

Kyrkobygget sattes igång 1638 och pågick under två år. Vid kyrkans invigning den 9 mars 1641 begravdes även dess patronus Gabriel Oxenstierna. Invigningen och begravningen, som var mycket uppmärksam, tog sin början i Storkyrkan i Stockholm där cirka 2 000 gäster deltog. Strax väster om ån, nära dess utlopp, ligger lilla Tyresö, som i äldre tid var omflutet av vatten. Här låg en äldre Tyresö gård, föregångaren till slottet. Nedanför slottet, åt sjösidan, utbreder sig en engelsk park. I norr finns en handelsträdgård med växthus och trädgårdsmästarebostad. Den inre delen av Kalvfjärden domineras i dag av villabebyggelse för åretruntboende.

Utförda åtgärder

Då man vid en tidigare installation av bergvärme i kyrkan kunnat konstatera vatteninträngning i kyrkans kryppgrund samt i källaren under sakristian var behovet av ny dränering runt kyrkan för avledning av mark- och takvatten stort. Den befintliga infiltrationen med dränerade grusbäddar längs med kyrkans socklar räckte inte till. Infiltrationen har ersatts med rännalar av storgatsten med uppsamlingsbrunnar placerade i mitten av varje delsträcka längs fasaden. Uppsamlingsbrunnarna leder till markavloppsrör som ansluts till befintliga dagvattenledningar. Nya elkablar har grävts ner då även fasadbelysningen har förnyats.

Figur 1.
Dränerad grusbädd. Foto
Anders Scherman AIX
Arkitekter.

Figur 2.
Plantering samt den gamla
fasadbelysningen. Foto
Anders Scherman AIX
Arkitekter.

Figur 3.
Ny fasadbelysning samt
uppsamlingsbrunn. Foto
Albin Uller 2012.
Lp 201201017.

Figur 4.
Ränndal samt nylagd
smågat- och storgatsten.
Foto Albin Uller 2012.
Lp 201201013.

Figur 5.
Ränndal samt nylagd
smågat- och storgatsten.
Foto Albin Uller 2012.
Lp 201201016.

Markbehandlingen runt kyrkan bestod tidigare av ett flertal material med i huvudsak grusade ytor som bitvis belagts med betongplattor. Samtliga betongplattor har nu bytts ut till genomgående mönsterlagd återanvänd smågatsten med linjeskift av storgatsten, även den återanvänd. Även partier som tidigare endast var grusade har belagts med smågatsten för en mer sammanhängande kyrkogårdsmiljö.

Figur 6.
Grusgång innan åtgärd. Foto Albin Uller 2012. Lp 201201001.

Figur 7.
Grusgång efter åtgärd. Foto Albin Uller 2012. Lp 201201026.

Figur 8.
Stenar under läggning. Foto
Albin Uller 2012.
Lp 201201011.

Figur 9.
Stenar under läggning. Foto
Albin Uller 2012.
Lp 201201012.

Figur 10.
Grusgång med betongstenar.
Foto Albin Uller 2012.
Lp 201200999.

Figur 11.
Grusgång efter åtgärd. Foto Albin
Uller 2012. Lp 201201030.

Figur 12.
Grusgång med betongstenar.
Foto Albin Uller 2012.
Lp 201200998.

Figur 13.
Grusgång efter åtgärd. Foto Albin Uller 2012. Lp 201201035.

Figur 14.
Gång på kyrkans norra sida innan åtgärd. Foto Albin Uller 2012. Lp 201201004.

Figur 15.
Gång på kyrkans norra sida efter åtgärd. Foto Albin Uller 2012. Lp 201201020.

I samband med grävningarna utanför den södra långhusporten upptäcktes delar av en äldre beläggning i form av sandstensplattor. Dessa behövde tyvärr avlägsnas då de inte kunde ligga kvar under den nya beläggningen med smågatsten. Sandstensplattorna uppvisade spår och skador av tidigare grävningar.

Stenarna utanför västra porten lagda med i dekorativt mönster grävdes upp för att sedan återplaceras.

Figur 16.
Sandstensplattor i anslutning till södra långhusporten. Foto Albin Uller 2012. Lp 201201006.

Figur 17.
Markområdet utanför västra porten innan omläggning. Foto Albin Uller 2012. Lp 201201003.

Figur 18.
Markområdet utanför västra porten efter omläggning. Foto Albin Uller 2012. Lp 201201015.

Avvikelser från arbetshandlingar

Inga avvikelser har förekommit.

lakttagelser under arbetet

I samband med grävarbetet upptäcktes sandstensplattor vid södra långhusporten. Dessa är troligtvis rester av en tidigare beläggning. Plattorna kunde inte ligga kvar när gångarna skulle beläggas med smågatsten utan avlägsnades. Plattorna återanvänds på annat ställe om möjligt.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Åtgärderna utfördes i enlighet med gällande arbetshandlingar och tillstånd. Beslut om avsteg och tillkommande åtgärder genomfördes under fortlöpande dialog med hantverkare och ansvarig handläggare på länsstyrelsen. Åtgärderna har utförts med god hänsyn till kyrkans kulturhistoriska värden.

Övriga handlingar med relevans för ärendet

Inga handlingar bifogas rapporten.